

## **ВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЗВЕРНЕННЯ ДО СПІВРОЗМОВНИКА В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ**

З розвитком та змінами в суспільстві на мову політиків починають звертати увагу як вчені, так і прості громадяни, тому політичний дискурс, який формуються з текстів, слоганів, гасел тощо, у нашому заполітизованому житті є явищем, що стосується людей повсякчас. Ці умови зумовили виникнення досліджень теоретичного вивчення дискурсу в політиці, а саме – аналіз політичних текстів, характеристику механізмів вербальних засобів у політичній діяльності, вивчення мовного маніпулювання.

Актуальність теми зумовлена сучасними дослідженнями в українському політичному дискурсі та політичній лінгвістиці в цілому. Політичну комунікацію на Заході вивчали доволі давно приблизно після Першої світової війни й підґрунтям цьому слугувало політична пропаганда, яка реалізувалась у семіотиці та структуралізмі. Вивчення політичної лінгвістики можна знайти у роботах Ю. М. Лотмана, Р. Барта, Ю. С. Степанова, Т. ван Дейка, М. Л. Макарова, А. П. Чудінова, О. Й. Шейгал, А. М. Баранова та ін. Їх праці розкривали такі напрями політичної лінгвістики як лінгвосеміотику, лінгвістику тексту, теорію дискурсу, теорію риторики, політичну соціологію та ін. В Україні політична лінгвістика, порівняно із західною, є доволі молодою наукою, що пов'язано з розвитком держави, її формуванням як соціально-політичного інституту. В останні роки зі змінами в суспільстві та з подіями державного значення й виникає необхідність розвитку політичної лінгвістики у нашій країні.

Актуальність нашої статті полягає в дослідженні механізму політичної комунікативної взаємодії, куди належать вербальні засоби звернення як елемент формування успішного спілкування між співрозмовниками.

**Об'єктом** дослідження є український політичний дискурс (політичні ток-шоу, тексти інавгурацій та новорічних звернень). **Предметом** – мовні засоби вираження звернення в сучасному українському політичному дискурсі: окремі лексеми, словосполучення, речення.

Широкої популярності в останнє десятиліття набули наукові напрями, що виникають з поєднання різних галузей наук. Політична лінгвістика є одним таких підходів, який виник на межі зіткнення різних галузей знань: політології та лінгвістики, етнології, соціальної психології, соціології та інших гуманітарних наук. Необхідність виникнення та розвитку такої науки визначається інтересом суспільства до політичної комунікації.

Політичну комунікацію тлумачать як обмін інформацією або повідомлення певної інформації в політичній сфері: між комунікантами-політиками, стосовно певної політичної ситуації, з метою формування політичних уподобань та прагнень тощо. У комунікації партнери виконують ролі як мовця, слухача, непрямого адресата як активного учасника спілкування [1, с. 29]. Адресант повинен за роллю приймати повідомлення, декодувати зміст та смисл, інтерпретувати підтекст, доречно реагувати. Успішне виконання комунікативних ролей обома учасниками комунікації приводить до співпраці, конструктивному спілкуванню [5, с. 67].

Мовленнєва етика вимагає дотримання умов успішного спілкування – це привітне ставлення до адресата, зацікавленість у розмові, щирість у спілкуванні чітке формулювання думок. Зазначені умови процесу спілкування ґрунтуються на нормах моралі, традиціях тієї чи іншої культури, а також на психологічних чинниках [2, с. 33].

Звернення налаштовують хід, тональність розмови. Для виокремлення певної специфіки звернень в українському політичному дискурсі було використано матеріали ефірів політичних ток-шоу «Шустер LIVE», «Свобода слова», «Черное зеркало», «Большая политика», а також тексти новорічних промов. У роботі для аналізу були використані різноманітні вербальні форми звернення у політичній комунікації, адже мовлення комунікантів в політичному форматі – дуже динамічне й залежить від багатьох чинників, наприклад, хто є мовцем, представник якої партії чи сили; залежно від формату ток-шоу та загальної атмосфери студії чи прихильності комунікантів один до одного. Зважаючи на це, вивчення вербальних засобів звернення є надзвичайно важливим для розвитку мовленнєвого чуття при сприйнятті того чи іншого політичного тексту чи промови, щоб уникати маніпулювання свідомістю слухача, а також робити висновки про мовця та вміло входити у спілкування.

Залежно від ситуацій та тем ефірів можна виділити такі типи звернень:

1). Етикетні форми: – *доброго вечора* (ведучий програми «Свобода слова» Андрій Куликов), *добрий вечір* (К. Кувіта до С. Шустера «Шустер LIVE»), *добрий вечір всім* (Ю. Тимошенко у ефірі «Шустер LIVE»), *Вітаю, шановне товариство* (О. Тягнибок у ефірі «Велика політика. Передвиборчі бої»).

2). Звернення у форматі ведучий – політик та політик – ведучий:

*Уважаемый Евгений Васильевич* (М. Скорик до Є. Кисельова «Черное зеркало»), *Евгений, Вы видите* (Б. Береза до Є. Кисельова «Черное зеркало»), *пане Бірюков* (А. Куликов до Ю. Бірюкова «Свобода слова»), *Пане Андрію* (П. Кішкар до ведучого «Свобода слова»), *Вы, Савик, очень правильно сказали* (М. Саакашвілі до ведучого «Шустер LIVE»), *Пожалуйста* (С. Шустер до О. Громика «Шустер LIVE»).

3). Звернення за індивідуальним характером (за окремо ім'ям чи прізвищем чи за повною формою):

*Михаил, я тоже был* (А. Геращенко до М. Саакашвілі в ефірі «Шустер LIVE»), *Михаил Юрьевич* (В. Чумак до М. Бродського «Шустер LIVE»), *госпожа Акимова* (Ю. Левченко до Т. Акімової «Черное зеркало»), *Пані Гонтарева* (Д. Раїмов в ефірі «Черное зеркало»), *Сергій Леонідович, Ви сказали* (А. Яценюк – С. Тігіпко «Черное зеркало»).

4). Звернення на *Ви/ти* у політичній дискусії:

*Ты из депутатов-мажоритарщиков Троещины, ты, когда будут следующие выборы, будешь за ...* (А. Геращенко до Б. Берези «Свобода слова»), *Вы вернулись сейчас* (А. Геращенко до Ю. Бірюкова «Свобода слова»), *что Вы можете сделать* (Є. Кисельов до Ю. Кандида «Черное зеркало»), *Вы же спрашивали* (В. Колесниченко – І. Фаріон «Черное зеркало. Предвыборные бои»).

5). Звернення політиків у співбесіді, один до одного:

*Коллеги депутаты* (М. Скорик ефір «Черное зеркало»), *моя коллега* (Б. Береза до Ю. Левченко «Черное зеркало»), *шановний* (депутати до В. Карасьова «Черное зеркало»), *господин Ляшко* (О. Бузина до О. Ляшко «Большая политика. Передвыборчи бої»), *уважаемый мной, мой коллега* (М. Скорик до В. Карасьова «Черное зеркало»), *дякую, шановний колега* (В. Вовк – І. Вінник «Свобода слова»).

б). Використання дієслова як виразника звернення:

*Теперь слушайте дальше...* (М. Бродський до депутатів «Шустер LIVE»), *Чекайте* (Д. Шимків – В. Карасьову «Черное зеркало»), *Давайте по разделению* (Є. Кисельов – О. Єрмолаєву «Черное зеркало»), *Гляньте* (І. Фаріон – В. Колесніченку. Черное зеркало. Предвыборные бои»), *покажите, что сделали* (І. Геращенко – С. Бондаренко «Черное зеркало. Предвыборные бои»).

Звернення в ритуальних промовах вже виокремлюються від інтерактивних й мають спільні елементи, наприклад, привітання всіх присутніх при інавгурації та народу (*Шановні співвітчизники! Високоповажні зарубіжні гості!* (Л. Кучма); *Дорогий мій український народе, гості, шановна українська громадо, шановний український Хрещатику і Майдане!* (В. Ющенко); *Шановні народні депутати! Дорогі співвітчизники!* (В. Янукович), *Дорогі співвітчизники, від Львова до Донецька, від Чернігова до Севастополя!* (П. Порошенко)) чи подяка всім виборцям (*Складаю щирю подяку українському народові за активність і державницький підхід на виборах, за розуміння й підтримку діючого Президента* (Л. Кучма), *Дякую українському народу за його віру, дякую всім і кожному, хто відгукнувся на мої слова «Вірю в Україну, Знаю свій обов'язок, Разом ми переможемо!* (В. Ющенко), *Простягаю руку миру всім, хто подав голос за мене, і тим, хто не голосував. Всім, хто допоможе встановити мир, порядок і спокій в Україні. І всім, хто вірить у європейську майбутність України* (П. Порошенко)).

Новорічні форми звернень також розглядаються населенням як ритуальні чи традиційні, тому як правило вони мають урочисту-піднесену інтонацію та використовують засоби концентрації уваги слухачів (домінування форм «мої дорогі співвітчизники!», «Любі земляки!», «Дорогі співвітчизники», «Мої дорогі співгромадяни», «дорогі друзі»), побажання-привітання: «*Вітаючи Вас з Новим роком і зі світлим Різдом Христовим...*», «*піднімаючи цей святковий келих за здоров'я кожного з Вас...*», «*з Новим роком! З Різдом Христовим!*», «*Хай благословить Господь усі наші добрі думки, слова і вчинки!*», «*Будьмо – від нині й навіки!*», «*хай нам Бог допомагає!*», «*Сердечно вітаю вас і ваші родини з прийдешнім Новим*

*роком і Різдом Христовим!»*, «*Хай у ваших домівках панують мир та добробут!»*, «*Здоров'я, добра, щастя усім людям в Україні, і в всьому світі»*.

Звернення відіграють важливу роль у процесі спілкування, правильно підібране слово може задати тон бесіди, згуртувати народ чи навіть дати відсіч опонентові. Важливу місію виконують етичні форми спілкування, а саме звернення, у момент напруженої дискусії у момент виборів чи то обговорення нагальних проблем, оскільки палкі переговори з образами не формат офіційного спілкування. Звертання виконують магічну функцію у інавгурації, де стають тим вогником надій народу в момент ініціації. Новорічні звернення сприймаються як щось традиційне, проте народ не ставиться до них як до офіційно-ділового, хоча саме ці звернення несуть від влади меседж про внесок людей у долю країни.

Отже, підбиваючи підсумок звернень у різних ситуаціях політичного дискурсу, можна сказати, що звернення відіграють важливу роль у процесі спілкування, правильно підібране слово може задати тон бесіди, згуртувати народ чи навіть дати відсіч опонентові. Важливу місію виконують етичні форми спілкування, а саме звернення, у момент напруженої дискусії у момент виборів чи то обговорення нагальних проблем, оскільки палкі переговори з образами не формат офіційного спілкування. Звертання виконують магічну функцію у інавгурації, де стають тим вогником надій народу в момент ініціації. Новорічні звернення сприймаються як щось традиційне, проте народ не ставиться до них як до офіційно-ділового, хоча саме ці звернення несуть від влади меседж про внесок людей у долю країни.

### **Список використаної літератури**

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : [підручник] / Ф.С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 344 с.
2. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність / С. К. Богдан. – К. : Рідна мова, 1998. – 475 с.
3. Григорьева В. С. Дискурс как элемент коммуникативного процесса: прагмалингвистический и когнитивный аспекты : [монография] / В. С. Григорьева. – Тамбов : ТГТУ, 2007. – 288 с.
4. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. – 280 с.
5. Формановская Н. И. Речевое общение : коммуникативно-прагматический подход / Н. И. Формановская. – М. : Русский язык, 2002. – 216 с.
6. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса : дис. на соискание учен. степени докт. филол. наук : 10.02.01, 10.02.19. / Е. И. Шейгал. – Волгоград, 2000. – 431 с.